

logika slobode i destrukcije

Eric D. Gordy: *The Culture of Power in Serbia: Nationalism and the Destruction of Alternatives*. University Park, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 1999.

Polovinom protekle decenije multiperspektivno sagledavanje fenomena Jugoslavije/jugoslovenskih fenomena, postalo je obavezni deo bolnog procesa dijagnosticiranja epidemije »balkanizma«. Iscrpni opis zbivanja u Srbiji i Beogradu – glavnom gradu u kome su bili koncentrisani politička moć i oskudni javni i kulturni život Miloševićevog doba – kao neuralgičnih tačaka već ionako trusnog područja Balkana, nametnulo se kao još jedan u nizu pokušaja nalaženja »leka« (kako se tada činilo) beskrajnoj lokalnoj krizi. Rastuće i sve raznovrsnije interesovanje međunarodne zajednice za regionalne, endemične probleme i želja za njihovom eksplikativnom kontekstualizacijom rezultiralo je slanjem posredničkih misija, intenzivirajućim vojnim prisustvom, ispisivanjem stranica političkih eseja – čija se najcrnja predviđanja, na svu sreću, nisu ostvarila – ali i bukvatnom poplavom naslova vezanih za »naše teme«. Sada već kulturnoj knjizi Marije Todorove i ne manje važnom delu Trajana Stojanovića koja otvaraju širu civilizacijsko-istorijsku – balkansku perspektivu; literarno usredsređenim studijama Vesne Goldsvorti ili Dejvida Norisa; minuciozim savremenim antropološkim zapažanjima Matijasa van de Porta; popularno političko ratnim hronikama Miše Glenija, pridružila se i knjiga Erika D. Gordija *Kultura moći u Srbiji: nacionalizam i destrukcija alternativa* koja je načinila određeni odmak od utemeljenog obrasca promišljanja. Odmak je inovativan i efekatan ali samo donekle i na prvi pogled, jer već iole brižljivije posmatranje otkriva slabosti. Ime američke edicije u kojoj je knjiga objavljena – *Postkomunističke kulturne studije* – ostali naslovi i autori od kojih je nama najpoznatija Dubravka Ugrešić i njena *Kultura laži: anti-politički eseji*, dovoljno precizno oblikuju horizont očekivanja potencijalnog čitaoca kao suočavanje sa fragmentarnom hronološkom prezentacijom zbivanja – od Memoranduma do Građanskog protesta.

Kao, verovatno, naknadno objavljena doktorska disertacija, Gordijeva knjiga je metodološki izuzetno precizno urađeno i dokumentovano delo. Istovremeno, konačni zaključci su previše zdravorazumski, »na prvu loptu« površni. Okrenut, pre svega, nedovoljno upućenom američkom čitaocu, autor uspeva da objasni kako je »kultura moći« tj. vlast Slobodana Miloševića opstala trinaest godina. Teza da kultura moći počiva na uništavanju alternativa elaboriranim sistemom represija u svim sferama života, otklanja prividnu kontradikciju da nekulturna i necivilizovana totalitarna vlast definiše bilo koji vid kulture. Pitanje slobode pojmljeno, već tradicionalno kao pitanje izbora odnosno postojanja alternative, vodi zaključku da je uništavanje alternative uništavanje

izbora i samim tim slobode, čime se zatvara osnovna, transparentna struktura logike dela.

Gordi ambiciozno segmentira kulturu moći kao uništavanje alternativa u politici (supresija multipartijskog sistema odnosno otežavanje parlamentarnog života, jednoumlje skriveno iza tobožnje liberalne demokratije), u medijima (hronologija padanja »medijskog mraka« u Srbiji) i konačno u popularnoj muzici. Tripartitna podela je inače ikonografski postavljena i ponovljena sjajno i efektno dizajniranim izborom slika na koricama. Centralni deo istraživanja posvećen je, upravo, autorovoj najužoj oblasti interesovanja – sudbini jugo roka u devedesetim. Uništavanje rok muzike i pratećeg beogradskog života je komplementarno izraženijem procesu favorizovanja novog muzičkog ukusa -neo i turbo folka čiji su obožavaoci poluurbanizovana, hibridna populacija nastala nasilnim okupljanjem »svih Srba u jednoj državi«. Pred navalom novog (ne)ukusa, bendovi koji su 80-ih bili znamenje legendarne rok scene prethodne Jugoslavije, najpre su marginalizovani a potom potisnuti »u kulturno podzemlje i ilegalu«, dok je manji broj kompromisno opstao pristajući na koketiranje s režimom. Obilno se pozivajući na i citirajući objavljene knjige i studije – čime knjiga u ovoj sredini postaje samo još jedna varijacija na temu inicijalnih istraživanja, recimo M. Dragičević-Šešić, Ratke Marić ili Ivana Čolovića – Erik Gordi, ipak, nalazi dobre primere priče o usponu i padu: Rambo Amadeusa, slučajevi *Paket aranžmana*, *Discipline kičme* ili *Partibrejkersa*.

Razlog relativno oštre ocene knjige leži u ličnom otporu potpisnika ovih redova spram ideje proučavanja preko sekundarnih izvora i bez dodira s aktuelnim zbivanjima. To izvesno vodi obuhvatnosti i iscrpnosti odabira i reprodukcije svih reprezentativnih dokumenata (članak, tabela, rezultati analize javnog mnjenja i slično) ali je, ukupno, bleđa zamena za lično iskustvo. Logično, publici koja je bila i očevidac i učesnik svega toga – koja je preživela i trpela – pruženo je malo toga novog osim jasne i simplifikujuće uzročno-posledične sheme zbivanja koja teško da nudi više od nesigurne naznake ideja koje već nisu cirkulisale u ovoj sredini. Iscrpna argumentacija je, dakle, vredna hvale, ali je i imperativna koliko usled stanja »bio sam odsutan« toliko i usled prezentacije već pomenutoj ciljanoj čitalačkoj formaciji za koju je balkanska egzotika nepojmljiva osim svodenjem na najopštije i povlađivanjem uvreženim stereotipima. Postartiluklacija proživljenog je superiorna u odnosu na analizu s distance i spoznaju kroz »medijsku simulakru«, ali je interesantno usput uočiti dopunjavanje i preplitanje Gordijevog dela i knjige Ivane Kronje slične tematike. Dve bitno različite tačke posmatranja – spoljna »autsajderska« sa sigurne, objektivne ali i sterilno neutralne distance i unutrašnja, »insajderska«, iz stanja duhovne ugroženosti natopljenog neposredno iskušanim – tvore dve slike koje u jednoj slagalici pružaju gotovo totalni i savršeni pogled na razorne '90.

Prolog i epilog *Kulture moći* tvore skicu eskalacije srpskog nacionalizma i drastičnih posledica poput ekonomskog kolapsa 1993. godine. Uplićući u »igru« i ekonomsku problematiku, Gordi nam daje pravo da tvrdimo da on ispisuje svoju medijsko-kulturnu verziju Dinkićeve *Ekonomije destrukcije*. Za razliku od Dinkićeve knjige koja se pojavila u pravom trenutku, Gordijeva je slučaj *bad timing*-a jer su zbivanja u narednih nekoliko meseci stvorila potrebu za novim epilogom i izmeštenom interpretativnom pozicijom.

Pažljivi čitalac se, konačno, ne može oteti utisku da je teorija o sponi kulture nacionalizma i kulture moći razvijena s nedovoljno konsekvantnosti i teorijske potkrepe. Navedene činjenice obezbeđuju potreban ali ne i sasvim dovoljan deo argumentacije,

dok postoje makar dva načina popune lakuna. Prvi je više bavljenje ostalim medijskim formama poput TV informativnih emisija, filmova, šou programa – odnosno istraživanje narativa i strukture popularne medijske fikcije a ne samo muzike. Druga opcija je korekcija manjka referentne teorijske literature. Novine, publikacije i drugi izvori podataka su brojni i objavljeni kasnih devedestih, ali ono što se može nazvati globalnim teorijskim okvirom ili velikom doktrinom tvore malobrojni naslovi mahom iz poznih šezdesetih. Možda je to danak kako prilagođavanja tržištu tako i hibridnosti oblasti kojoj kriji-ga pripada. Ipak, kultura moći, nacionalizam i politika destrukcije bi dobili na upečatljivosti da su se pozabavili (prenebregnutom) strukturom programa mržnje koji je dominirao medijskom i kulturnom scenom Srbije, a nije išao samo u formi muzike ili novina, već i brojnim elektronsko-vizuelnim kanalima.